

Transkribering:

Podden Bakom bokhyllan #38 Special Öppen tillgång för global rättvisa

Bakom bokhyllan.

Anslag:

För mig så känns det etiskt fel att jag sitter här i Stockholm och skriver en bok om ett land där man inte ens kan få tag på min bok. Där ser jag att OA är helt avgörande för att forskare i globala syd ska kunna ta del av den globala kunskapsproduktionen och även bidra till den. I de flesta fall så är vi faktiskt avlönade med skattemedel. Jag tycker att vi är skyldiga att dela med oss av den kunskap som vi införskaffat genom vår forskning, och då är öppen tillgänglighet det lättaste sättet att nå ut till andra forskare världen runt, men också till en bredare allmänhet som då, i fall de skulle känna för det, kan ta del av vad vi kommer fram till.

Julia Milder Välkommen till det 38:e avsnittet av universitetsbibliotekets podd Bakom bokhyllan, som just den här gången blir ett specialavsnitt. För just nu pågår den internationella Open Access-veckan, som en gång om året går av stapeln världen över för att uppmärksamma frågan om öppen tillgång till vetenskapliga publikationer. I det här avsnittet ska ni få träffa Paula Uimonen, professor i socialantropologi på Stockholms universitet, och djupt engagerad i frågan om öppen tillgång. Men först, en liten rekapitulering.

Musik

Julia Milder Som många av er lyssnare säkert känner till arbetar både universitetsbiblioteket och universitetet aktivt för att främja ett öppet vetenskapligt system, där alla har fri och öppen tillgång till vetenskapliga texter, forskningsresultat och forskningsdata – det handlar om att göra vetenskapen mer transparent, tillgänglig och återanvändningsbar i alla delar av forskningsprocessen. Och det här är något som inte bara vi på Stockholms universitet jobbar med såklart, det är en omställning som pågår både nationellt genom en mängd aktörer, som forskningsfinansiärer, konsortier och förbund, såväl som globalt. Öppen tillgång, eller open access, är en del inom paraplyet öppen vetenskap. Öppen tillgång innebär att vetenskapliga publikationer är direkt tillgängliga på internet, och att alla har rätt att läsa, ladda ner, kopiera och sprida materialet. Huvudregeln på Stockholms universitet är att forskning som är helt eller delvis offentligt finansierad så långt som möjligt bör vara öppet tillgänglig. På nationell nivå har regeringen i den senaste forskningspropositionen från 2020 tydliggjort att vetenskapliga publikationer som är ett resultat av forskning finansierad med offentliga medel, ska vara omedelbart öppet tillgängliga från i år. Kungliga biblioteket har sedan 2017 ett uppdrag från regeringen att samordna arbetet för öppen tillgång till vetenskapliga publikationer i Sverige. Men också det här är givetvis en omställning som pågår globalt världen över. Vi återkommer till Open Access Week och temat för veckan lite längre in i avsnittet, men nu är det dags att träffa Paula Uimonen.

Paula Uimonen Jag är Paula Uimonen. Jag är professor i socialantropologi sedan i höstas och jag forskar om lite olika saker, men min specialitet är digital antropologi som tittar på utveckling och användning av digitala och mobila medier i olika delar av världen, i olika kulturella sammanhang. Och jag forskar även om konst, visuell kultur, världslitteratur och det vi kallar transnationell antropologi.

Julia Milder Idag ska vi prata om open access eftersom det är Open Access Week den här veckan. Så jag tänkte höra, hur väcktes ditt intresse för OA-frågor till att börja med?

Paula Uimonen Mitt intresse för OA, open access eller öppen tillgång som man säger på svenska, går långt tillbaka. Jag skrev min avhandling om internetutveckling och globalisering, som jag la fram 2001. Och för mig är OA en del av internets infrastruktur, för till en början med utvecklades internet i den akademiska miljön för att ge forskare tillgång till datorer och andra resurser. Sedan kom det ganska snabbt att de kunde dela information, material med varandra och så vidare. Ursprungligen var ju det var ju öppna protokoll så som internet utvecklades och det har funnits väldigt länge. Ända från start så fanns det också en stark rörelse för det här med free and open source software, öppen mjukvara blir det på svenska. Så för mig är det en del av hur internet är tänkt att fungera, och därmed möjliggöra tillgång till all möjlig information och kunskap världen runt.

Julia Milder Och hur ser det ut inom ditt fält, socialantropologi i stort, när det gäller OA? Hur ser kunskapsläget ut?

Paula Uimonen Det har växt sig starkare med åren, skulle jag säga. Antropologer, vår huvudsakliga form för våra kunskaper, kunskapsproduktion eller hur vi delger världen vår forskning genom text i tidskrifter, och gärna monografier, vi älskar att skriva böcker. Och det har börjat hända mer och mer. Fler forskare har blivit uppmärksamma på vikten av öppen tillgänglighet. Jag kan ta som exempel att tidskriften Cultural Anthropology som en av våra största tidskrifter som publiceras i USA, gick över till Open Access 2014 och det var ju väldigt positivt. Här i Sverige så startade vi en tidskrift, Kritisk etnografi Swedish Journal of Anthropology, för några år sedan. Den är också Open Access, har alltid varit från början. Så det kommer mer och mer. Nu händer det ju en hel del med tidskrifter, men det går lite långsammare med böcker och bokförlag, och där är det väl inte lika vanligt att man tänker open access. Sen så är det också, märker jag, många av mina kollegor värdesätter - vi är verksamma i en meritokrati - prestige i olika förlag brukar vara viktigare än open access för många forskare. Men jag hoppas att det också ändrar sig med tiden.

Julia Milder Men du har ändå varit engagerad i år på olika sätt under ganska lång tid. Du är bland annat ordförande för redaktionsrådet för Anthropology & Society som ges ut på SUP, alltså Stockholm University Press, universitetets eget Open Access-förlag. Varför det här engagemanget? Varför tycker du att det är så viktigt med open access?

Paula Uimonen För att vi ska kunna nå ut med vår forskning och den kunskap som vi producerar. I de flesta fall så är vi ju faktiskt avlönade med skattemedel. Jag tycker att vi är skyldiga att dela med oss av den kunskap som vi införskaffat genom vår forskning, och då är öppen tillgänglighet det lättaste sättet att nå ut till andra forskare världen

runt, men också till en bredare allmänhet, som då, ifall de skulle känna för det, kan ta del av vad vi kommer fram till. Och vad gäller just Stockholm University Press så tycker jag det är spännande att vi startat en serie för antropologi. Det är billigare att publicera open access genom SUP än många andra förlag så det är en fördel, samtidigt som man har väldigt stor spridning. Men återigen, där ser jag också svårigheterna i att många forskare antagligen tycker att "vad är det här för någonting, Stockholm University Press känner väl ingen till, så vi kör med de gamla vanliga förlagen som har en hög status inom forskarvärlden". Så det gör det lite svårt ibland, att man hellre... Det kostar dubbelt så mycket att publicera open access med till exempel Routledge än det gör med SUP. Så då kanske forskare väljer att köra utan open access, men med ett välansett förlag. Tyvärr. Men vi hoppas att det där kan ändra sig också, speciellt med yngre generationer som är mer vana vid internet och tanken på öppen tillgång till allt.

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

Julia Milder Du varit inne på det själv flera gånger, vad det finns för utmaningar med open access. Du har varit inne på det här med meritering, att man vill ha prestigeförlag och den biten. Finns det andra utmaningar som du kan se i ditt dagliga forskarliv kring open access, eller är det främst det?

Paula Uimonen Det är det, men också kostnaden. För då måste ju forskaren själv skaka fram pengar för att betala kostnaden, vare sig det är en bok eller en artikel. Såvida inte tidskriften i sig är öppet tillgänglig som till exempel Cultural Anthropology, då behöver du inte betala någonting. Men om du vill publicera en artikel i en annan tidskrift som inte är open access så måste du täcka kostnaden. Och det är inte alltid så självklart vad man hittar de pengarna någonstans. Det vore ju fantastiskt om till exempel universitetet kunde hjälpa till och finansiera sånt. Nu vet jag i och för sig att Stockholms universitetsbibliotek har avtal med ganska många tidskrifter, så det är jättefint. Mer sånt hoppas jag på.

Musik

Julia Milder Temat för den här Open Access veckan i år är "It Matters How We Open Knowledge: Building Structural Equity" och går i linje också med de rekommendationer som Unesco släppte nyligen kring öppen vetenskap, där öppen tillgång är en avgörande faktor. Och du har en stor målgrupp i afrikanska länder. Varför är det viktigt med OA utifrån den aspekten, den här rättvisenaspekten?

Paula Uimonen Där ser jag att OA är helt avgörande för att forskare i globala syd ska kunna ta del av den globala kunskapsproduktionen och även bidra till den. Jag kan ta mig själv som exempel. Jag har forskat väldigt mycket i Östafrika och Västafrika genom åren, och 2012 gav jag ut en monografi som baseras på forskning på en konsthögskola i Tanzania. Jag hade kontrakt med Routledge, som är ett av de välrenommerade förlagen, och det kändes ju väldigt bra för jag kunde meritera mig och så vidare. Det som var trist då är att den här Routledge-boken, även fast jag förhandlade fram att det skulle vara en bok i paperback redan från början, i stället för de här dyra hardcover, och de gick med på det. Men trots att jag kunde få pressa fram det direkt så fort boken kom ut, så är inte den boken tillgänglig i Tanzania. Och för mig så känns det etiskt fel att jag sitter här i Stockholm och skriver en bok om ett land där man inte ens kan få tag

på min bok. Självklart köpte jag själv exemplar av boken och delade ut till dem som hade bidragit till min forskning, men det kändes ändå väldigt fel att det blev så. Nästa bok jag skrev, för mig var det självklart att den skulle vara open access för att den skulle vara tillgänglig. Jag skrev en bok om kvinnliga författare i Nigeria som jag gav ut genom Stockholm University Press. Där känns det himla bra att boken går att ladda ner som en pdf på webben. För vem som helst, var som helst. Så den är verkligen tillgänglig för forskare i Nigeria och andra delar av världen. Det är viktigt etiskt och också politiskt, om vi ska få fram en mera jämlik kunskapsproduktion världen runt.

Julia Milder Det här var allt från vårt specialavsnitt om öppen tillgång under Open Access Week. Vill du få en djupare inblick i öppen vetenskap och öppen tillgång har vi flera tidigare avsnitt som handlar om just detta. Till exempel avsnitt 5 som går igenom alla begrepp inom open science-paraplyet eller avsnitt 7 som tar upp de utmaningar som finns kring open access, bland annat kring meriteringssystemet som Paula var inne på i det här avsnittet. På vår nya webb har vi delat in alla tidigare avsnitt i kategorier och där finns en hel kategori om öppen vetenskap och fler avsnitt att botanisera bland. Gå in på su.se/bakombokhyllan så hittar du dem.

Bakom bokhyllan produceras av Stockholms universitetsbibliotek och jag som gjorde avsnittet idag heter Julia Milder. Om en månad är vi tillbaka igen, lyssna gärna då!